

VODIČ

I DOBRE PRAKSE ZA SPREČAVANJE PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORISTIČKIH AKTIVNOSTI U SEKTORU NOTARA

SADRŽAJ

UVOD.....	3
OBAVEZA SPREČAVANJA PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORISTIČKIH AKTIVNOSTI.....	5
a. OBAVEZE PROVOĐENJA DUŽNE PAŽNJE O KLIJENTU (<i>DUE DILIGENCE</i>)	6
b. OBAVEZA ČUVANJA DOKUMENTACIJE ILI VOĐENJA EVIDENCIJA.....	6
c. OBAVEZA IDENTIFIKACIJE POLITIČKI EKSPONIRANIH OSOBA	6
d. PROVOĐENJE MJERA INTERNE KONTROLE	7
e. OBAVEZA PRIJAVLJIVANJA SUMNJIVIH TRANSAKCIJA	7
OPĆA NAČELA MODELA SUZBIJANJA PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORISTIČKIH AKTIVNOSTI	8
a. PRISTUP ZASNOVAN NA PROCJENI RIZIKA	8
b. SVIJEŠT NOTARA I SVIH ZAPOSLENIH	8
c. UNIVERZALNOST	9
d. PRILAGOĐAVANJE OBAVLJENOJ AKTIVNOSTI	9
e. STUBOVI PREVENCIJE	9
f. PRAKTIČNI I AŽURIRANI DOKUMENT	9
DOBRE PRAKSE ZA POŠTOVANJE OBAVEZA ZA SPREČAVANJE PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORISTA	10
PRETHODNA ANALIZA RIZIKA	10
a. Rizik svojstven klijentu	10
b. Geografski/državni rizik	13
c. Rizik pružene usluge	14
RAZVOJ I PRIMJENA MJERA <i>DUE DILIGENCE</i>	16
a. Uobičajene ili standardne mjere <i>due diligence</i>	17
b. Pojačane mjere <i>due diligence</i>	19
c. Pojednostavljene mjere <i>due diligence</i>	19
VOĐENJE EVIDENCIJE ILI ODRŽAVANJE EVIDENCIJE.....	20
PROVOĐENJE MJERA INTERNE KONTROLE.....	20
PRIJAVLJIVANJE SUMNJIVIH TRANSAKCIJA.....	21

UVOD

Na inicijativu G-7, 1989. godine formirano je međuvladino tijelo poznato kao Radna grupa za finansijsku akciju (FATF) za koordinaciju aktivnosti na sprečavanju pranja novca kako u međunarodnom finansijskom sistemu tako i u nacionalnim finansijskim sistemima država članica.

Glavni cilj FATF je da razvija i promoviše politike za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti . To je tijelo koje postavlja i nadzire međunarodne standarde za propise protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti .

FATF je prvo izdao sveobuhvatan plan, poznat kao Četrdeset preporuka za borbu protiv pranja novca, sa ciljem da predstavi osnovni okvir za sprečavanje protiv pranja novca (SPN), implementirajući mjere u 2002. godini za borbu protiv finansiranja terorističkih aktivnosti (FTA) i da bude univerzalno primjenjen.

U svom pregledu preporuka iz 2003. godine, FATF je tražio podršku takozvanih *'čuvvara'* u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti . Tako je uključivao, između ostalog, određene određene nefinansijske poslove i profesije kao što su advokati, notari, *trustovi* i pružaoci usluga kompanija, agenti za nekretnine, računovođe i revizori koji pomažu u transakcijama koje uključuju kretanje novca u nacionalnim i međunarodnim finansijskim sistemima.

Zemlje su usvojile različite pristupe za regulisanje notara kao obveznika provođenja ovih Preporuka u notarskom sektoru.

Osim toga, među zemljama članicama postoje određeni sistemi za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti u notarskom sektoru, gdje su procjena rizika sektora i razvoj politika i procedura interne kontrole za SPN/FTA u nadležnosti samoregulatornih tijela, što garantuje homogenost i ujednačenost u cjelokupnoj primjeni ovih politika.

Kako bi se olakšalo pridržavanje notara obavezama koje je ustanovio FATF i koje većina zemalja svijeta priznaje na nacionalnom nivou kroz posebne propise o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti (SPN/FTA), posebno u slučajevima kada samoregulatorna tijela nisu bila uključena u to, Međunarodna unija notara pripremila je ovaj dokument o najboljima praksama u oblasti borbe protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti .

Ovo nije jedinstven i sveobuhvatan model, budući da se inkorporiranje preporuka FATF u zakonodavstvo koje se odnosi na SPN/FTA različitih zemalja članica može u nekim aspektima razlikovati, već je ovo vodič koji u svim slučajevima mora biti prilagođen stvarnosti svakog notara, u skladu sa njihovom praksom i zahtjevima njihovih lokalnih propisa.

Isto tako, stepen izloženosti riziku, različite notarske funkcije, različite mogućnosti za uvođenje sredstava u pravni sistem u skladu sa provedenom praksom, ukratko, rizik notara u vezi sa sprečavanjem pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti može biti veoma različit. Što je veći rizik, to je viši nivo svijesti među notarima i jačim kontrolnim mehanizmima i mjerama prevencije koje treba da imaju u cilju implementacije efikasne prevencije.

Ovaj dokument se sastoji od kratkog objašnjenja obaveza za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti kojima, u skladu sa preporukama FATF, podliježu ili bi trebalo da podliježu notari, ne dovodeći u pitanje bilo kakve dodatne obaveze koje mogu biti utvrđene lokalnim propisima o SPN/FTA; dio općih principa i završni dio koji navodi dobre prakse za poštivanje obaveza prevencije.

Ukratko, cilj je da ovaj dokument bude praktičan i jednostavan za korištenje, a ne samo formalni dokument, čime će se omogućiti njegova efikasna primjena i lako prilagođavanje aktivnostima koje obavlja notar i svim promjenama koje se mogu dogoditi u takvim postupcima i aktivnostima.

Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti¹ (u daljem tekstu Zakon) uređuje mjere, radnje i postupke za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti u Bosni i Hercegovini. Zakon obavezuje subjekte iz finansijskog i nefinansijskog sektora da provode odgovarajuće mjere utemeljene na procjeni rizika. Usklađen je sa relevantnim direktivama i uredbama Evropske unije, s ciljem jačanja integriteta i sigurnosti finansijskog sistema. Posebna pažnja posvećena je obaveznom identifikovanju i praćenju klijenata, vođenju evidencija i prijavljivanju sumnjivih aktivnosti. Pored finansijskih institucija, Zakon jasno definiše i obaveze notara, advokata i trgovaca nekretninama.

Novi Zakon propisuje da su i notari, advokati i trgovci nekretninama obveznici provođenja mjera za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Notari i advokati imaju obavezu primjenjivati mjere kada učestvuju u finansijskim transakcijama, prometu nekretninama, osnivanju pravnih lica ili upravljanju imovinom u ime klijenata. Trgovci nekretninama moraju provoditi mjere identifikacije i praćenja klijenata pri kupoprodaji, kao i pri iznajmljivanju nekretnina ako je mjesečna najamnina 20.000 KM ili više. Obveznici moraju izraditi vlastitu procjenu rizika koja uključuje faktore vezane za klijente, države, proizvode, usluge i kanale dostave. Takođe su dužni izraditi interne politike i procedure za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Pri sklapanju poslova, notari i advokati moraju utvrditi identitet klijenta i stvarnog vlasnika, te provjeriti svrhu i prirodu poslovnog odnosa. Ako nisu u mogućnosti utvrditi identitet ili imaju sumnje, dužni su odbiti pružanje usluga i prijaviti sumnjivu transakciju. Trgovci nekretninama takođe moraju provoditi stalno praćenje poslovnih odnosa i transakcija. Svi obveznici su dužni imenovati ovlašteno lice i njegovog zamjenika za AML/CFT obaveze. Obveznici moraju voditi evidencije i čuvati podatke najmanje pet godina. Takođe moraju vršiti redovnu edukaciju zaposlenih o obavezama iz Zakona. Prilikom transakcija iznad 30.000 KM, ili prijenosa novca iznad 2.000 KM, mjere identifikacije su obavezne bez obzira na prirodu odnosa. Sumnjive transakcije moraju odmah biti prijavljene Finansijsko-obavještajnom odjeljenju. Postoje olakšice samo za situacije kada advokati i notari zastupaju klijente isključivo u postupcima pred sudovima ili administrativnim organima. Na kraju, obveznici moraju uskladiti svoje postupanje sa procjenom nacionalnih rizika koju izrađuje stalno koordinaciono tijelo.

Očekuje se da primjena ovog zakona značajno unaprijedi sposobnost države da otkrije i spriječi pranje novca i finansiranje terorističkih aktivnosti. Povećat će se transparentnost finansijskih i nefinansijskih transakcija i smanjiti mogućnosti zloupotrebe profesionalnih

¹ (Službeni glasnik BiH, broj 13/24)

usluga. Implementacija Zakona trebala bi poboljšati međunarodni rejting Bosne i Hercegovine u pogledu usklađenosti sa FATF standardima. Ojačaće se povjerenje domaćih i stranih investitora u pravni i finansijski sistem zemlje. Dugoročno, Zakon će doprinijeti stabilnosti, sigurnosti i održivom ekonomskom razvoju Bosne i Hercegovine.

Svrha vodiča je da jasno i praktično objasni kako notari, advokati i trgovci nekretninama mogu ispuniti svoje obaveze u skladu sa Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Vodič pruža konkretne upute za identifikaciju i verifikaciju klijenata, procjenu rizika, praćenje transakcija i prijavljivanje sumnjivih aktivnosti. Cilj je povećati razumijevanje zakonskih zahtjeva i omogućiti obveznicima da ih dosljedno primjenjuju u svakodnevnom radu. Vodič takođe olakšava primjenu principa procjene rizika na način prilagođen veličini i prirodi poslovanja ovih profesija. Kroz praktične primjere i smjernice, vodič doprinosi jačanju prevencije zloupotreba pravnih i nekretninskih usluga za potrebe pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

OBAVEZA SPREČAVANJA PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORISTIČKIH AKTIVNOSTI

U skladu sa pozitivnim propisima, notari spadaju u istu kategoriju obveznika sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti kao i advokati, te se na njih mogu primjenjivati ista pravila kao i na advokate.

FATF Preporuka 22 kaže da notari podliježu obavezama *(a) dužna pažnja o klijentu, (b) vođenje evidencije, (c) identifikacija politički eksponiranih osoba, (d) provođenje mjera interne kontrole i (e) prijavljivanje sumnjive transakcije* kada se pripremaju za obavljanje transakcija ili obavljaju transakcije za klijenta u vezi sa sljedećim aktivnostima:

- kupovina i prodaja nekretnina;
- upravljanje novcem klijenata, vrijednosnim papirima ili drugom imovinom;
- upravljanje bankovnim računima, štednim računima ili vrijednosnim papirima;
- organizacija doprinosa za stvaranje, rad ili upravljanje kompanijama;
- stvaranje, poslovanje ili upravljanje pravnim licima ili aranžmanima, te kupoprodaja poslovnih subjekata.

Ove obaveze treba da se implementiraju primjenom pristupa zasnovanog na riziku. To znači da notari moraju da identifikuju, procjene i razumiju svoje rizike od pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti i da razviju svoje politike i procedure za procjenu rizika, i primjenjuju resurse kako bi osigurali da se oni efikasno ublaže.

Usvajanjem pristupa zasnovanog na riziku, notari bi trebalo da budu u mogućnosti da osiguraju da mjere usmjerene na sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti odgovaraju identifikovanim rizicima, omogućavajući im da donesu odluke o tome kako da raspodjele sopstvene resurse na najefikasniji način.

Kao što je navedeno u uvodu, ovo su minimalne obaveze koje zahtjeva FATF, ne dovodeći u pitanje bilo kakve dodatne obaveze koje mogu biti ustanovljene lokalnim propisima o SPN/FTA. Iz tog razloga, svaki notar mora provjeriti moguće dodatne obaveze SPN/FTA utvrđene pozitivnim propisima u njihovoj zemlji.

a. OBAVEZE PROVOĐENJA DUŽNE PAŽNJE O KLIJENTU (*DUE DILIGENCE*)

'*Customer due diligence* (CDD)' podrazumijeva identifikaciju i upoznavanje svih fizičkih ili pravnih osoba koje namjeravaju uspostaviti poslovne odnose ili obavljati bilo kakve transakcije, te nije moguće održavati poslovne odnose ili obavljati transakcije sa fizičkim ili pravnim osobama koje nisu pravilno identificirane.

Mjere CDD koje treba provesti su sljedeće:

- (a) Identifikacija klijenta² i provjera identiteta klijenta koristeći pouzdane, nezavisne izvorne dokumente, podatke ili informacije.
- (b) Identifikacija stvarnog vlasnika (stvarni vlasnik) i preduzimanje razumnih mjera za provjeru identiteta stvarnog vlasnika, kako bi se notar uvjerio da zna ko je stvarni vlasnik. Za pravna lica i druge pravne aranžmane, ovo uključuje notare koji razumiju vlasničku i kontrolnu strukturu klijenta.
- (c) Razumijevanje, i po potrebi, pribavljanje informacija o namjeni i planiranom prirodi poslovnog odnosa.
- (d) Provođenje kontinuirane dubinske analize poslovnog odnosa i kontroli transakcija koje se preduzimaju tokom tog odnosa kako bi se osiguralo da su transakcije koje se provode u skladu sa znanjem notara o klijentu, njihovom poslovanju i profilu rizika, uključujući, gdje je potrebno, izvor sredstava. Ova obaveza se mora razumjeti u slučaju dugoročnih poslovnih odnosa i nije potrebno učešće notara u povremenim transakcijama.

b. OBAVEZA ČUVANJA DOKUMENTACIJE ILI VOĐENJA EVIDENCIJA

Prema FATF Preporuci 11, notari moraju čuvati najmanje pet godina³: sve zapise pribavljene radi ispunjavanja *due diligence* obaveze (npr. kopije evidencije službenih identifikacionih dokumenata kao što su pasoši, lične karte, vozačke dozvole ili slični dokumenti), uključujući rezultate svih preliminarnih analiza preduzetih (npr. upiti za utvrđivanje pozadine i svrhe složenih, neobično velikih transakcija) nakon datuma transakcije. Oni također moraju voditi svu potrebnu evidenciju o transakcijama obavljenim sa klijentom, kako na lokalnom tako i na međunarodnom nivou, kako bi ih učinili dostupnim vlastima.

Informacije o dužnoj pažnji i evidencija transakcija treba da budu dostupni domaćim nadležnim organima nakon odgovarajućeg odobrenja.

c. OBAVEZA IDENTIFIKACIJE POLITIČKI EKSPONIRANIH OSOBA

Ova obaveza znači da notari, osim što osiguravaju da identifikuju da li je klijent ili stvarni vlasnik politički izložena osoba (PEP), moraju primijeniti pojačane mjere dubinske analize.

² Klijent se mora shvatiti kao svaka strana uključena u transakciju, a ne samo oni koji plaćaju notarske takse.

³ Ovaj period se može razlikovati u zavisnosti od zemlje. Kao što je već navedeno, potrebno je konsultovati vremensko ograničenje predviđeno internim propisima svake zemlje o SPN/FT.

To podrazumijeva, prije svega, da moraju postojati odgovarajući sistemi upravljanja rizicima kako bi se utvrdilo da li je klijent ili krajnji korisnik (stvarni vlasnik) politički eksponirana osoba.

Isto tako, u slučaju da klijent ili krajnji korisnik treba da zadovolji ovaj uslov, notari moraju biti upoznati sa ovom okolnošću u vrijeme izvršenja transakcije sa kupcem i moraju preduzeti razumne mjere za utvrđivanje porijekla imovine i porijekla sredstava koja klijent namjerava koristiti u transakciji.

Zahtjevi za sve vrste PEP također treba da se odnose i na članove porodice ili bliske saradnike navedenih PEP.

d. PROVOĐENJE MJERA INTERNE KONTROLE

Kao što je već istaknuto, još jedna od obaveza koju je FATF utvrdio za notare je provođenje mjera interne kontrole.

Ovi programi interne kontrole znače da notari moraju:

- Uspostaviti politike i procedure za SPN/FTA koji će biti primjenjivi u njihovom radu, uključujući adekvatne procedure provjere kako bi se osigurali visoki standardi prilikom zapošljavanja zaposlenika.
- Razviti i održavati kontinuirani program interne i eksterne obuke zaposlenih; i
- Uspostaviti internu proceduru verifikacije za samoprocjenu rada sistema.

Ove mjere interne kontrole će zavisi od rizika od pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti identifikovanih u potrebnoj samoprocjeni rizika i obima profesionalne aktivnosti.

e. OBAVEZA PRIJAVLJIVANJA SUMNJIVIH TRANSAKCIJA

Ova obaveza podrazumijeva da ako notar posumnja ili ima opravdane razloge da posumnja da su sredstva rezultat kriminalne aktivnosti, ili da su u vezi sa finansiranjem terorističkih aktivnosti, mora to bez odlaganja prijaviti nadležnom tijelu određenom lokalnim propisima (Finansijsko-obavještajnoj jedinici (FOO) ili slično).

Obaveza prijavljivanja sumnjivih transakcija također uključuje zabranu obavještavanja klijenta ili trećih strana da se takav izvještaj ili povezane informacije dostavljaju FOO ili samoregulatornom tijelu. Nadalje, Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti svake zemlje mora izričito propisati da organi gonjenja ne smiju osumnjičenima otkriti imena prijavitelja i radi zaštite notara od krivične i građanske odgovornosti za kršenje bilo kakvog ograničenja u pogledu otkrivanja informacija nametnutog ugovorom ili bilo kojom zakonskom, regulatornom ili administrativnom odredbom, na osnovu izvještaja „u dobroj vjeri“, čak i ako ne znaju tačno koja je osnovna kriminalna aktivnost i bez obzira na to da li se nezakonita aktivnost zaista dogodila.

OPĆA NAČELA MODELA SUZBIJANJA PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORISTIČKIH AKTIVNOSTI

U skladu sa zahtjevima koji proizilaze iz međunarodnih standarda, efektivna implementacija internog sistema SPN/FTA mora biti vođena opštim principima, uključujući sledeće:

a. PRISTUP ZASNOVAN NA PROCJENI RIZIKA

Procedure prevencije moraju biti razvijene u skladu sa rizikom od PN/FTA koji je svojstven djelatnosti i načinom poslovanja regulisanog subjekta. To znači da prilikom izrade, razvoja i implementacije svojih politika, procedura i priručnika o prevenciji, notari treba da uzmu u obzir i prilagode mjere dužne pažnje (*due diligence*) sa klijentima na pristupu zasnovanom na procjeni rizika, odnosno u zavisnosti od rizika od PN/FTA svojstvenog prirodi njegove aktivnosti, njegovoj relativnoj veličini, običajima i praksi poslovanja, vrsti klijentele, da li se rukuje gotovinom ili ne, geografskom području u kojem posluje, itd.

Cilj je da se, kroz pravilnu primjenu ovog pristupa od strane notara, postigne efikasnije korištenje raspoloživih resursa i smanji opterećenje koje nastaje učešćem u nacionalnom sistemu prevencije PN/FTA.

U tom cilju, kako bi se postigla ispravna procjena i razumijevanje rizika u vezi sa PN/FTA, notari moraju sastaviti dokument ili izvještaj, koji je uglavnom praktičan i prilagođen poslu kojim objašnjavaju, opisuju i procjenjuju svoju izloženost riziku od PN/FTA u vezi sa njihovom djelatnošću.

Ovaj dokument ili izvještaj će identifikovati elemente rizika koji u oblasti PN/FTA mogu uticati na poslove koje obavlja notar. Obim i detaljnost dokumenta ili izveštaja zavisi od nivoa rizika notara u vezi sa njegovom delatnošću. Ova procjena rizika od pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti mora biti dostupna nadležnim organima, jer će omogućiti da se objasni prikladnost politika i procedura za SPN/FTA koje je usvojio notar.

b. SVIJEST NOTARA I SVIH ZAPOSLENIH

Notar je odgovoran i zakonski je dužan da se pridržava mjera SPN/FTA. Zbog toga moraju biti svjesni rizika od PN/FTA i osigurati da se u njihovoj kancelariji preduzmu neophodne mjere za ublažavanje ovih rizika.

Notar je odgovoran za politike i mjere koje se primjenjuju u cilju upravljanja rizikom od PN/FTA. To znači da treba da budu svjesni rizika od PN/FTA kojima su izloženi i da osiguraju da su svi zaposleni svjesni tih rizika i da preduzmu neophodne mjere za njihovo efikasno ublažavanje. Nadalje, notar mora aktivno učestvovati u postojećem sistemu prevencije i osigurati internu i eksternu obuku u tom pogledu za sve zaposlene u notarskoj kancelariji.

Također, oni treba da budu uključeni u rad na SPN/FTA, tako da politike, procedure i priručnici razvijeni, proizvedeni i primenjeni u vezi sa SPN/FTA, bez obzira na veličinu ili promet, moraju da budu odobreni od strane njih.

c. UNIVERZALNOST

Postoje zemlje u kojima se preventivne procedure u notarskom sektoru moraju primjenjivati prema principu univerzalnosti, drugim riječima, svaki klijent s kojim se uspostavljaju poslovni odnosi ili svaka transakcija u kojoj se preduzimaju radnje, bilo redovnije ili povremeno, mora biti predmet primjene takve prevencije na prethodnoj osnovi, i u skladu s analizom rizika koje svaka od njih predstavlja u smislu prevencije. Drugim riječima, nijedan klijent ili transakcija ne mogu biti isključeni iz opsega prevencije, uključujući posebno one transakcije koje ne nastaju ili se izvršavaju uobičajenim poslovnim kanalima (npr. korporativne ili jednokratne operacije, prodaja imovine, prodaja kreditnog portfelja, itd.).

Bez obzira na kriterije i obim koje je utvrdila svaka država, u skladu sa uslovima FATF, postupci prevencije moraju se primjeniti u svim slučajevima kada notar interveniše ili odobrava transakcije ili obavlja transakcije za svoje klijente u vezi sa aktivnostima obuhvaćenim Preporukom 22, i onih koje, pored toga, zakonodavac može imati na osnovu prethodne analize rizika svake zemlje i na osnovu toga. svakog od njih u smislu prevencije.

d. PRILAGOĐAVANJE OBAVLJENOJ AKTIVNOSTI

Naravno, djelatnost koju obavljaju notari se razlikuje od djelatnosti drugih regulisanih subjekata koji su dužni da se pridržavaju propisa koji se odnose na SPN/FTA. To znači da postupci, priručnici i softver koji se koriste moraju biti u potpunosti prilagođeni specifičnoj djelatnosti koju obavlja notar i različitim aktivnostima koje obavlja, kao i uslugama koje nude, različitim tržištima na kojima posluju i kupcima s kojima su u interakciji.

e. STUBOVI PREVENCIJE

U svakom slučaju, stubovi na kojima bi trebalo da se zasnivaju procedure o SPN/FTA za notare, uzimajući u obzir primjenu prethodno spomenutog pristupa procjene rizika, su oni koji omogućavaju pravilnu identifikaciju klijenta, identifikaciju krajnjeg korisnika izvršenih transakcija, poznavanje izvora sredstava koje klijenti koriste, kao i konzistentnost transakcija koje klijent obavlja sa poznavanjem regulisanog subjekta i njegovog poslovnog i profila rizika.

U tu svrhu, i prije uspostavljanja poslovnog odnosa, potrebno je zatražiti svu dokumentaciju i informacije relevantne za konkretan slučaj i pribavljene u skladu sa predstavljenim rizikom.

f. PRAKTIČNI I AŽURIRANI DOKUMENT

Mjere prevencije ne smiju biti ponavljanje važećih propisa, one moraju na praktičan način opisati procedure koje se efikasno primjenjuju u praksi. Priručnik za prevenciju mora biti prilagođen promjenama u pružanju usluga i procedurama.

U međuvremenu, mjere prevencije koje notari mogu izraditi, razviti i implementirati moraju biti u skladu sa operativnom realnošću procedura u bilo kojem trenutku, a ne smiju biti samo ponavljanje ili kopija generičkih obaveza utvrđenih propisima na snazi. Politike, procedure i priručnici koji nisu u skladu sa operativnom realnošću notara ne mogu se smatrati

adekvatnim, niti oni koji jednostavno navode njihove obaveze prevencije bez preciziranja načina na koji će se svaka od ovih obaveza efektivno implementirati u praksi.

DOBRE PRAKSE ZA POŠTOVANJE OBAVEZA ZA SPREČAVANJE PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORISTA

PRETHODNA ANALIZA RIZIKA

Rizik ili stepen izloženosti regulisanih subjekata u pogledu pokušaja pranja novca ili finansiranja terorističkih aktivnosti je veoma različit. Rizik je određen kvantitativnim i kvalitativnim aspektima, oba usko povezana sa vrstom aktivnosti koju obavlja svaki regulisani subjekt.

Shodno tome, strukture, procedure interne kontrole, alati i resursi koje notari koriste za prevenciju moraju biti prilagođeni ovom različitom riziku.

Stubovi prevencije PN/FTA, odnosno mjere *due diligence* (identifikacija formalnog i stvarnog vlasnika, te poznavanje njihove aktivnosti, koja će uključivati razumijevanje porijekla sredstava sa kojima klijent namjerava da posluje sa regulisanim subjektom), obuhvaćeni su primjenom pristupa zasnovanom na procjeni rizika.

U tom cilju, a radi donošenja odgovarajućih mjera za identifikaciju i procjenu rizika od pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, u skladu sa zahtjevima FATF preporuka, notari moraju izvršiti analizu rizika od pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti kojima su izloženi.

U određivanju ili analizi ovog rizika, tri kategorije ili faktora rizika su identifikovane na međunarodnom nivou:

- a. Rizik svojstven klijentu
- b. Geografski/državni rizik
- c. Rizik pružene usluge

Relativna težina koja će se dodijeliti svakoj kategoriji rizika prilikom procjene ukupnog rizika od pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti će varirati u zavisnosti od notara zbog veličine, sofisticiranosti, lokacije i prirode i obima usluga koje se nude.

Na osnovu svojih individualnih praksi i procjena, notari će morati nezavisno procijeniti težinu koja se daje svakom faktoru rizika.

a. Rizik svojstven klijentu

Kritična komponenta u razvoju i implementaciji rizika globalnog okvira je utvrđivanje potencijala za rizik od pranja novca ili finansiranja terorističkih aktivnosti koji predstavlja klijent. Klijenti su fizička lica, udruženja, društva sa ograničenom odgovornošću, kompanije sa više članova ili članovi multinacionalnih korporacija. S obzirom na ovaj spektar klijenta, notar mora utvrditi da li određeni klijent predstavlja veći rizik i, ako jeste, nivo tog rizika i da li primjena bilo kakvih olakšavajućih faktora utiče na tu procjenu.

Ako klijent pripada jednoj od ovih kategorija, mora se implementirati skup varijabli rizika koje mogu ublažiti ili pogoršati rizik, a notar mora izvršiti procjenu kako bi se odredio potreban nivo dužne pažnje (*due diligence*).

Primjeri kategorija klijenta čije aktivnosti mogu ukazivati na povećan rizik uključuju:

- Politički eksponirane osobe. Politički izložene osobe (PEP) su pojedinci kojima su ili su im bile povjerene istaknute javne funkcije u zemlji ili od strane države, kao što su šefovi država ili vlada, visoki političari, visoki vladini, pravosudni ili vojni zvaničnici, viši rukovodioci državnih korporacija i važni zvaničnici političkih stranaka. Ovo također uključuje osobe kojima je međunarodna organizacija povjerila istaknutu funkciju, koji su članovi višeg menadžmenta, odnosno direktori, zamjenici direktora i članovi odbora ili ekvivalentne funkcije.

Definicija PEP nije namijenjena za pokrivanje osoba srednjeg ili nižeg ranga u prethodnim kategorijama.

Ako notar izvrši transakciju za klijenta koji je PEP ili je u vlasništvu PEP, od njega se traži da izvrši viši i zahtjevniji oblik *due diligence*, pojačane mjere identifikacije i praćenja poznat kao „pojačani *due diligence*“. Obim i priroda pojačane dubinske analize ovisit će o relevantnim faktorima, kao što su zemlja porijekla PEP, vrsta usluge koju zahtijeva PEP i kontrola kojoj PEP podliježe u svojoj zemlji porijekla.

Da bi se utvrdilo da li je klijent PEP, notar može pitati klijenta, a postoje i kompanije posvećene pružanju spiskova PEP kroz ugovaranje licenci.

- Kupci koji obavljaju svoj poslovni odnos ili traže usluge pod neuobičajenim ili nekonvencionalnim okolnostima (što se procjenjuje iz svih okolnosti zastupanja).
- Kupci kod kojih struktura ili priroda subjekta ili odnosa otežava pravovremeno identifikovanje pravog krajnjeg korisnika ili onih koji vrše kontrolu, kao što su:
 - Neobjašnjeno korištenje pravnih lica ili pravnih ugovora, imenovanih dionica ili dionica na donosioca.
 - Neobjašnjivo korištenje neformalnih ugovora, kao što su rođaci ili bliski saradnici koji djeluju kao nominirani dioničari ili direktori.
 - Neobična složenost u kontroli ili vlasničkim strukturama bez jasnog objašnjenja.
- Klijent - pravno lice koje posluje značajnim dijelom svog poslovanja ili ima značajne podružnice u zemljama koje mogu imati veći geografski rizik.
- Klijenti koji izgledaju kao da postupaju prema uputama druge osobe, a da ne otkrivaju ovu činjenicu, i koji odbijaju da otkriju informacije kada je to potrebno.
- Klijenti koji izbjegavaju sastanke licem u lice ili daju povremene instrukcije bez opravdanih razloga i koji su inače neuhvatljivi ili vrlo teško dostupni.
- Dobrotvorne i druge neprofitne organizacije (NPO) koje nisu pod nadzorom ili nadgledane (posebno one koje djeluju na prekograničnoj osnovi) od strane imenovanih nadležnih organa ili samo-regulatornih tijela.
- Klijenti koji traže da se transakcije završe u kratkim ili ubrzanim vremenskim okvirima, što otežava ili onemogućava notaru da izvrši odgovarajuću procjenu rizika.
- Klijenti koji nemaju adresu ili imaju više adresa bez opravdanih razloga.

- Klijenti čiji profil (npr. godine, obuka, prihod ili aktivnost) nije u skladu sa transakcijom koju namjeravaju izvršiti.
- Klijenti koji promijene svoje upute za poravnanje ili izvršenje bez odgovarajućeg objašnjenja.
- Poslovni korisnici koji intenzivno koriste gotovinu⁴ (i/ili gotovinske ekvivalente), uključujući:
 - Preduzeća za pružanje novčanih usluga (npr. operateri doznaka, pošiljatelji novca, mjenjačnice, agenti za prijenos novca i trgovci novčanicama ili druge kompanije koje nude usluge prijenosa novca).
 - Operateri, brokeri i drugi pružaoci usluga koji koriste virtuelne valute.
 - Kazina, kladionice i druge organizacije i aktivnosti vezane za kockanje.
 - Kompanije koje, iako obično ne zahtijevaju gotovinu, izgleda da imaju značajne količine gotovine.
- Klijenti koji koriste finansijske posrednike, finansijske institucije ili pravne stručnjake koji ne podliježu adekvatnim zakonima i mjerama o SPN/FTA i koji nisu adekvatno nadgledani od strane nadležnih organa ili samo-regulatornih tijela.
- Korištenje osoba i pravnih struktura bez očiglednog pravnog ili zakonitog legitimnog, komercijalnog, ekonomskog ili drugog razloga.
- Klijenti koji mijenjaju svoje sredstvo plaćanja za transakciju u posljednjem trenutku i bez opravdanja (ili sumnjivog opravdanja), ili kada postoji nedostatak informacija ili transparentnosti u vezi sa transakcijom.
- Klijenti koji nude da plate dodatne naknade za usluge koje inače ne bi garantovale navedeni iznos.
- „Shell“ kompanije, kompanije u vlasništvu preko nominalnih dioničara i kontrola preko imenovanih i korporativnih direktora.
- Više povezanih klijenata traži usluge istog notara za srodna pitanja bez legitimnog razloga.

Naprijed navedeni indikatori, kao opšti pokazatelji eventualnog rizika, prepoznati su od strane FATF, a u nastavku su dati indikatori, kako su prepoznati Pravilnikom o provođenju Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti:⁵

- Klijent prekida odnos po ovlaštenju zbog zahtjeva za dodatnim pojašnjenjima ili dodatnom dokumentacijom, bez drugih utemeljenih razloga.
- Klijent neuobičajeno dobro poznaje propise koji se odnose na prijavljivanje sumnjive transakcije, brzo potvrđuje da su njena sredstva „čista“.
- Klijent je državljanin države preko koje se obavlja promet narkoticima ili ima sjedište, odnosno adresu u državi u kojoj se ne provode propisi za sprečavanje pranja novca.
- Klijent se pojavljuje sa većom količinom gotovog novca, zlata ili vrijednosnih papira koje pokušava deponirati ili predati za obavljanje određene transakcije ili pravnog posla, na način koji je neuobičajen za redovno finansijsko poslovanje ili uz vidljivo nastojanje zaobilaženja finansijskih institucija.

⁴ Kada su klijenti koji se bave poslovima koji zahtijevaju gotovinu i sami podložni i regulisani čitavim spektrom zahtjeva za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma u skladu sa preporukama FATF, to može da ublaži rizike.

⁵ ("Službeni glasnik BiH", br. 41/15 i 24/23)

- Klijent traži savjet za neuobičajene transakcije ili usluge u cilju očiglednog prikrivanja nezakonitog porijekla sredstava.
- Klijent izbjegava da traži uslugu od notara na čijem službenom području živi ili čiji je uobičajeni klijent, i zahtjeva uslugu od drugih notara, iako bi traženu uslugu bez problema mogao realizirati notar čiji je klijent stalni klijent ili čijem službenom području pripada, a ni klijent, ni drugi notar nemaju adekvatno objašnjenje za takav postupak.
- Klijent kupuje nepokretnosti na ime svojih rođaka, prijatelja, poslovnih saradnika.
- Klijent prodaje nepokretnost u relativno kratkom roku, iako je očito da će ostvariti poslovni gubitak.
- Klijent u kratkom vremenskom periodu obavi više kupovina nekretnina bez ekonomskih ili pravno utemeljenih razloga.
- Klijent zahtijeva da se sklopi kupoprodajni ugovor u velikom iznosu (gdje se ona pojavljuje u ulozi kupca), a nakon realizacije prvog dijela poslovne transakcije iz ugovora, klijent odustaje od kupovine, točnije traži raskid ugovora, iako je poznato da ima dovoljno finansijskih sredstava za realizaciju kupoprodajnog ugovora.
- Od notara se u predugovoru zahtijeva unošenje nesrazmjerno više cijene od realne tržišne cijene.
- Klijent daje nejasna objašnjenja o izvoru prihoda ili gotovog novca koji koristi pri kupovini nekretnina.
- Klijent gotovinom kupuje nekretnine za sebe, članove porodice i treće osobe, koji prelaze ukupni iznos 100.000,00 KM.
- Klijent koja je poznata iz javnog života kupuje nekretnine u većim iznosima, čija vrijednost odstupa od njegovog imovinskog stanja (javno eksponirana osoba).
- Klijent mlađe životne dobi kupuje nekretnine a već raspolaže luksuznim statusnim simbolima - skupocjeni automobili, motocikli, plovila, satovi i dr.).
- Stranke se raspituju ili obavljaju transakcije sa nekretninama za fizičke osobe (rezidente i nerezidente) iz *off-shore* destinacija ili za pravne osobe i/ili *off-shore* kompanije koje su povezane sa državama poznatim po proizvodnji i distribuciji narkotika i koje nemaju uređen sistem za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorističkih aktivnosti.

b. Geografski/državni rizik

Imajući u vidu da ne postoji univerzalno prihvaćena definicija međunarodnih organizacija koja propisuje da li određena država ili geografsko područje predstavlja veći rizik, rizik zemlje, zajedno sa drugim faktorima rizika, pruža korisne informacije o mogućim rizicima od pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti .

Geografski rizici od pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti mogu nastati u različitim okolnostima, uključujući mjesto državljanstva klijenta, mjesto prebivališta, lokaciju transakcije ili izvor finansiranja.

Faktori koji se općenito smatraju da državu uključuju u kategoriju većeg rizika su:

- Zemlje koje podliježu sankcijama, embargu ili sličnim mjerama koje su izdale npr. Ujedinjene nacije (UN). Štaviše, u nekim okolnostima, zemlje koje su podložne

sankcijama ili mjerama koje su izdala tijela slična UN, iako možda nisu univerzalno priznate, mogu se uzeti u obzir zbog situacije u kojoj je izdao sankcije i prirode mjera.

- Zemlje identifikovane iz vjerodostojnih izvora⁶ jer generalno nemaju odgovarajuće zakone, propise i druge mjere SPN/FTA.
- Zemlje za koje su vjerodostojni izvori identificirali da pružaju sredstva ili podršku terorističkim organizacijama.
- Zemlje koje su vjerodostojni izvori identifikovali kao zemlje koje imaju značajan nivo korupcije ili drugih kriminalnih aktivnosti. Posebno zabrinute jurisdikcije mogu uključivati „ekstrateritorijalne jurisdikcije” i one sa visokom političkom nestabilnošću ili niskim nivoom usklađenosti sa SPN/FTA ili nedovoljnim provođenjem zakona.
- Zemlje koje dozvoljavaju korištenje nominalnih dioničara i dionica na donosioca, omogućavajući skrivanje krajnjeg korisnika.
- Za domaće kupce, geografski rizik koji može postojati u određenim područjima također bi se mogao uzeti u obzir, kao što je blizina granice, zone slobodne trgovine ili područja u kojima postoji velika populacija imigranata iz zemalja visokog rizika.

c. Rizik pružene usluge

Opšta procjena rizika bi također trebala uključivati procjenu potencijalnih rizika koje predstavljaju usluge koje nudi notar, uzimajući u obzir da u većini slučajeva notari pružaju širok i raznolik spektar usluga.

Kontekst usluga koje se nude uvijek je fundamentalan za pristup zasnovan na riziku. Nijedan od gore navedenih faktora sam po sebi ne može predstavljati okolnost visokog rizika, ali faktore treba razmotriti zajedno.

Okolnosti visokog rizika mogu se utvrditi samo pažljivom procjenom niza faktora koji bi, zajedno i nakon uzimanja u obzir olakšavajućih okolnosti, opravdali dalju procjenu rizika. Prilikom utvrđivanja rizika povezanih sa pružanjem usluga vezanih za određene aktivnosti, treba uzeti u obzir faktore kao što su:

- Usluge u kojima notari, koji djeluju kao finansijski posrednici, upravljaju prijemom i prijenosom sredstava preko računa koje zapravo kontroliraju u procesu komercijalnih transakcija.
- Usluge koje neopravdano skrivaju stvarno vlasništvo od nadležnih organa, ili koje imaju za posljedicu nezakonito skrivanje korisničkog vlasništva bez jasne legitimne svrhe.
- Usluge koje se u velikoj mjeri oslanjaju na nove tehnologije koje smanjuju nivo ljudskog nadzora ili dužne pažnje na materijal koji bi mogao otkriti obrasce nedozvoljenog ili sumnjivog ponašanja. Rizik bi se mogao ublažiti ovisno o tehnologiji koju koristi notar.

⁶ 'Kredibilni izvori' se odnose na informacije koje proizvode poznata tijela za koja se općenito smatra da imaju dobar status i koja takve informacije čine javno i široko dostupnim. Pored FATF i regionalnih tijela u stilu FATF, takvi izvori mogu uključivati, između ostalog, nadnacionalna ili međunarodna tijela kao što su Međunarodni monetarni fond, Svjetska banka i EGMONT grupa finansijsko-obavještajnih jedinica, kao i relevantna državna vladina tijela i nevladine organizacije. Informacije koje pružaju ovi vjerodostojni izvori nemaju učinak zakona ili propisa i ne treba ih posmatrati kao automatsku procjenu da određena okolnost predstavlja veći rizik.

- Prenos nepokretne imovine između strana u periodu koji je neobično kratak za slične transakcije bez očiglednog pravnog, poreskog, poslovnog, ekonomskog ili drugog legitimnog razloga.
- Uplate primljene od nepovezanih ili nepoznatih trećih lica i gotovinska plaćanja kod kojih ovaj način plaćanja nije tipičan.
- Transakcije vezane za nasljedno pravo gdje je pokojnik bio poznat notaru kao osoba koja je osuđena za privredni prestup.
- Izvor sredstava i izvor bogatstva: izvor sredstava je aktivnost koja generiše sredstva za klijenta (kao što su plata, poslovni prihod ili plaćanja od *trusta*), dok izvor bogatstva opisuje aktivnosti koje su generirale ukupnu neto vrijednost klijenta (npr. vlasništvo nad biznisom, nasljedstvo ili ulaganja). Iako oni mogu biti isti za neke kupce, oni mogu biti djelomično ili potpuno različiti za druge kupce. Na primjer, PEP koji prima skromnu službenu platu, ali ima značajan saldo na bankovnom računu, bez vidljivog poslovnog interesa ili naslijeđa, može izazvati sumnju u podmićivanje, korupciju ili zloupotrebu položaja.
- Situacije u kojima je teško identifikovati korisnike fondova; ovo bi moglo uključivati diskrecioni *trust* koji skrbniku daje diskreciono pravo da imenuje korisnika u okviru klase korisnika i u skladu s tim raspoređuje imovinu koja se drži u *trustu*, te prilikom osnivanja *trusta* u svrhu upravljanja dionicama u kompaniji što može otežati određivanje korisnika imovine kojom *trust* upravlja.
- Upotreba virtuelnih valuta i drugih anonimnih sredstava plaćanja i transfera bogatstva.
- Transakcije koje se koriste neuobičajenim sredstvima plaćanja, kao što su plemeniti metali ili gdje postoji očigledna želja da se sakrije plaćanje.
- Odgađanje plaćanja na datum koji je daleko nakon plaćanja obično bi se izvršio, bez garancija koje osiguravaju plaćanje i/ili bez objašnjenja.
- Neobjašnjivo uspostavljanje neuobičajenih uslova ili klauzula u ugovorima o kreditu. Na primjer, neuobičajeno kratki ili dugi rokovi otplate, kamatne stope znatno veće ili niže od onih na tržištu, povraćaj jednokratnog plaćanja na dan dospijeca ili neobjašnjiva ponovljena otkazivanja mjenica ili hipoteka znatno prije prvobitno ugovorenog datuma dospijeca.
- Doprinosi društvima ili transferi imovine koju je inherentno teško procijeniti (kao što su nakit, drago kamenje, umjetnički predmeti ili antikviteti, virtuelne valute), bez objašnjenja.
- Naknadni neobjašnjivi ulazi kapitala ili drugi kratkoročni ulazi u istu kompaniju.
- Likvidacija poslovnih akvizicija bez ikakvog očiglednog pravnog ili legitimnog, komercijalnog, ekonomskog ili drugog razloga.
- Punomoćja data pod neuobičajenim uslovima (npr. kada se daju neopozivo ili u vezi sa određenom imovinom) i razlozi navedeni za ove uslove nisu jasni ili su nelogični.
- Transakcije koje uključuju blisko povezane osobe bez jasne poslovne svrhe ili kada se čini da transakcija nije po principu van dohvata ruke.
- Transakcije sa garancijama koje se nalaze ili potiču iz rizičnih jurisdikcija.
- Transakcije u kojima se, uprkos upozorenju notara, plaća više poreza nego što je zakonski propisano za njihovo sticanje.
- Transakcije u kojima, iako državljanstvo ili prebivalište klijenata nije rizična jurisdikcija, koriste se sredstva koja potiču ili su namijenjena takvim jurisdikcijama.

Treba posvetiti dužnu pažnju velikim razlikama u praksi, veličini, obimu i iskustvu među notarima. Kao rezultat toga, ovi faktori se moraju uzeti u obzir prilikom kreiranja razumnog pristupa zasnovanog na riziku i resursa koji se razumno mogu dodijeliti za implementaciju i upravljanje njime.

Na primjer, od notara koji radi sam ne bi se očekivalo da posveti jednak nivo resursa kao velika notarska kancelarija; umjesto toga, od jednog notara bi se očekivalo da razvije odgovarajuće sisteme i kontrole, te pristup zasnovan na riziku, proporcionalan obimu i prirodi prakse profesionalca i njegovih klijenata.

S tim u vezi, notari u mnogim jurisdikcijama i praksama su obavezni da izvrše procjenu općih rizika svoje djelatnosti, te svih novih i sadašnjih klijenata uključenih u specifične, jednokratne transakcije. Naglasak mora biti na pristupu zasnovanom na riziku.

Procjena rizika podliježe periodičnoj reviziji i, u svakom slučaju, ako dođe do značajne promjene koja bi mogla utjecati na profil rizika javnog bilježnika, kao što je pružanje novih usluga ili korištenje nove tehnologije, uz odgovarajuće mjere za upravljanje i ublažavanje rizika identifikovanih u analizi.

RAZVOJ I PRIMJENA MJERA *DUE DILIGENCE*

Bez obzira na kriterij i obim koje je utvrdila svaka zemlja, u skladu sa uslovima FATF, postupci prevencije moraju se primjenjivati u svim slučajevima kada notar interveniše ili odobrava transakcije ili obavlja transakcije za svoje klijente u vezi s aktivnostima uključenim u Preporuku 22, u onima koje mogu uključiti i prethodno zakonodavstvo svake zemlje i dodatnu osnovu analize rizika koje svaki od njih predstavlja u smislu prevencije.

Stubovi sistema za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti zasnivaju se na pravilnoj identifikaciji klijenta, identifikaciji krajnjeg korisnika izvršenih transakcija, poznavanju izvora sredstava koje koriste klijenti, konzistentnosti transakcija koje klijent obavlja sa znanjem notara o klijentu i poslovnom i rizičnom profilu koji se s njima odnosi.

Ključna polazna tačka za implementaciju pristupa zasnovanog na riziku je provođenje ukupne procjene rizika korisnika.

Procedure opisane u ovom odjeljku su osmišljene da dopune, a ne da zamijene taj sistem. Složenost ovog sistema će varirati u zavisnosti od profila prakse notara.

Kao što je ranije viđeno, prilikom vršenja sveobuhvatne procjene rizika klijenta, notar treba da razmotri uzimanje u obzir odgovarajućih varijabli rizika (i svih faktora koji olakšavaju rizik) prije nego što odluči da prihvati klijenta. Procjena rizika kod notara, koja se provodi na individualiziranoj osnovi za svakog klijenta, diktiraće opći pristup zahtjevima za identifikaciju i verifikaciju klijenta.

Notar će odrediti koji su zahtjevi dužne pažnje prikladni za svakog klijenta na osnovu opšte procjene rizika. Ovi zahtjevi *due diligence* mogu uključivati sljedeće:

a. Uobičajene ili standardne mjere *due diligence*

Standardni nivo dužne pažnje općenito se primjenjuje na sve kupce. Standardni nivo provođenja *due diligence* uključuje sljedeće elemente:

- Identifikacija klijenta i provjera identiteta tog klijenta korištenjem pouzdanih, nezavisnih izvornih dokumenata, podataka ili informacija. Notar mora čuvati kopiju svih dokumenata pribavljenih radi ispunjavanja dužnosti *due diligence*, u periodu propisanom njihovim internim propisima (npr. kopije ili evidencije službenih identifikacionih dokumenata kao što su pasoši, lične karte, vozačke dozvole ili slični dokumenti).

- Osnovna identifikacija:

- Za fizička lica, osnovna identifikacija i provjera identiteta klijenta uključuje pribavljanje (i evidentiranje) ličnih podataka kao što su puno ime, matični broj, adresa, datum i mjesto rođenja, mjesto stanovanja, uvidom u službeni identifikacioni dokument kao što su pasoši, lične karte, vozačke dozvole ili drugi dokument koji izdaje državni organ sa fotografijom nosioca.

Kako bi se spriječilo lažno korištenje dokumentacije, na tržištu postoje aplikacije ili softver koji se može koristiti za skeniranje dokumenata i utvrđivanje jesu li lažni.

- Za pravna lica, vrsta informacija koja su potrebna za obavljanje ove identifikacije bi bila:
 - Naziv, pravni oblik i dokaz postojanja – provjera se može dobiti, na primjer, putem potvrde o osnivanju, potvrde o dobrom stanju i ugovora o partnerstvu, ugovora o povjerenju ili druge dokumentacije iz pouzdanog nezavisnog izvora koja dokazuje ime, oblik i trenutno postojanje klijenta.
 - Ovlaštenja koja uređuju i obavezuju pravno lice ili aranžman (npr. memorandum i statut kompanije), kao i imena relevantnih osoba koje imaju više rukovodeće pozicije u pravnom licu ili aranžmanu (npr. viši menadžment direktori u kompaniji, povjerenik *trusta*).
 - Adresa sjedišta, i, ako je drugačije, glavno mjesto poslovanja.
 - Identifikacija i provjera identiteta osobe(a) koja djeluje u ime klijenta i pribavljanje punomoćja.

- Provjera, prije pokretanja odnosa, relevantne liste finansijskih sankcija (finansiranje terorističkih aktivnosti i proliferacija) kako bi potvrdili da klijent ili krajnji korisnik nije naveden ili uključen ni na jednom od njih. Ove liste su javno dostupne na web stranici Ujedinjenih nacija, a postoje i kompanije posvećene pružanju takvih lista putem licenciranja.

- Identifikovanje stvarnih vlasnika i poduzimanje razumnih mjere za provjeru identiteta takvih osoba, tako da notar bude razumno zadovoljan saznanjem ko je stvarni vlasnik, uz pomoć sljedećih informacija:

- Za pravna lica:

- Identitet fizičkih lica, (ako postoji, budući da se vlasnički interesi mogu toliko diverzificirati da ne postoje fizička lica (bilo da djeluju samostalno ili zajedno) koja vrše kontrolu nad pravnim licem ili aranžmanom putem vlasništva) koja u konačnici imaju kontrolni vlasnički interes u pravnom licu; i
- u mjeri u kojoj postoji sumnja prema (i.i) o tome jesu li osobe s kontrolirajućim vlasničkim interesom stvarni vlasnik(ci) ili fizička osoba vrši kontrolu putem vlasničkih interesa, identitet fizičkih osoba (ako ih ima) koje vrše kontrolu nad pravnom osobom ili aranžmanom na druge načine

Kad god je to moguće, dobra praksa je zatražiti javni akt ili dokumentaciju o vlasničkoj strukturi ili kontrolnoj strukturi pravnog lica u svrhu provjere podataka koje je klijent dostavio o krajnjem korisniku ili pristupa bazama podataka ili registrima stvarnih vlasnika, ako postoje u zemlji.

- Za pravne aranžmane:

- *Trustovi* - identitet osnivača, povjerenika, zaštitnika (ako ih ima), korisnika ili klase korisnika i bilo koje druge fizičke osobe koja vrši konačnu efektivnu kontrolu nad *trustom* (uključujući kroz lanac kontrole/vlasništva)
- Druge vrste pravnih aranžmana – identitet lica na ekvivalentnim ili sličnim pozicijama.

FATF ovlašćuje da se relevantni identifikacioni podaci pribavljaju iz javnog registra, klijenta ili drugih pouzdanih izvora, i stoga notar mora da osigura na način utvrđen i ovlašćen njihovim lokalnim propisima.

Opšte pravilo je da klijenti moraju biti podvrgnuti čitavom nizu mjera dužne pažnje, uključujući zahtjev za identifikaciju krajnjeg korisnika. Svrha identifikacije krajnjeg korisnika je da se utvrde fizička lica koja vrše efektivni uticaj ili kontrolu nad kupcem, bilo da se radi o vlasništvu, pravu glasa ili na drugi način. Notari treba da uzmu u obzir ovaj cilj prilikom identifikacije krajnjeg korisnika. Oni mogu koristiti pristup zasnovan na riziku kako bi utvrdili u kojoj mjeri bi trebali provjeriti identitet krajnjeg korisnika, u zavisnosti od vrste klijenta, poslovnog odnosa i transakcije i drugih odgovarajućih faktora.

- Dobiti informacije o svrsi transakcije i ekonomskoj aktivnosti koju obavlja klijent.

Neke zemlje, također, zahtijevaju verifikaciju aktivnosti koju je klijent prijavio u slučajevima većeg rizika. U tom cilju, kao alternativa traženju navedenih dokumenata od klijenta, u nekim zemljama je moguć pristup bazama podataka poreske ili druge inspekcijske uprave.

- Pregledati izvršene transakcije kako bi se osiguralo da su transakcije u skladu sa znanjem notara o klijentu, poslovanju i profilu rizika, uključujući, gdje je potrebno, izvor sredstava.

b. Pojačane mjere *due diligence*

Primjena pojačanih mjera *due diligence* je potrebna za klijente koji mogu biti izričito naznačeni u lokalnim propisima, kao i za one klijente koje je notar odredio, primjenjujući svoj pristup zasnovan na riziku kao klijente povećanog rizika.

Ove pojačane mjere podrazumijevaju da, posebno, treba povećati stepen i prirodu praćenja poslovnih odnosa kako bi se utvrdilo da li tražena transakcija ili usluga izgleda neuobičajeno ili sumnjivo.

Primjeri povećanih mjera *due diligence* koje se mogu primijeniti na klijente s većim rizikom uključuju:

- Pribavljanje dodatnih informacija i dokumentacije o klijentu (npr. obim imovine, informacije dostupne u javnim bazama podataka, internet, itd.) i krajnjem korisniku.
- Dobivanje dodatnih informacija o prirodi poslovnog odnosa.
- Dobivanje informacija o izvoru sredstava ili imovini klijenta.
- Provjera identiteta krajnjeg korisnika traženjem ličnih dokumenata.

c. Pojednostavljene mjere *due diligence*⁷

Primjena normalnih ili standardnih mjera *due diligence* može se smanjiti nakon razmatranja odgovarajućih varijabli rizika i u prepoznatim okolnostima nižeg rizika, kao što su oni priznati međunarodnim standardima:

- Kompanije kotirane na berzi (i njihove podružnice u većinskom vlasništvu). Iako ne treba pretpostaviti da će se sve kompanije kojima se trguje na javnom tržištu kvalifikovati za pojednostavljenu *due diligence*, na primjer, odgovarajući nivoi tržišnog izvještavanja će se smatrati faktorom koji treba uzeti u obzir, kao i geografski faktori rizika.
- Finansijske institucije (domaće ili strane) koje podliježu režimu SPN/FTA u skladu sa preporukama FATF.
- Državni organi i subjekti javnog sektora (osim sankcionisanih i visokorizičnih zemalja).

Smanjena dužna pažnja može uključivati jednostavno pribavljanje informacija i dokumentacije o identitetu klijenta, identifikaciju i provjeru identiteta osobe koja djeluje u ime klijenta i njihovih punomoćja, dovoljno informacija da dokaže da klijent ispunjava objektivne karakteristike za primjenu ovih mjera, između ostalog.

Pojednostavljene mjere *due diligence* ne smiju se primjenjivati kada postoji sumnja na pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti ili kada se primjenjuju u određenim okolnostima većeg rizika.

Imajući u vidu da velika većina zemalja u lokalnim propisima izričito navodi kategorije klijenta za koje se mogu primijeniti pojednostavljene mjere dubinske analize i mjere koje će se

⁷ U većini zemalja, lokalni propisi izričito propisuju kategorije kupaca koje mogu biti predmet pojednostavljenog *due diligence*.

primijeniti u tim slučajevima, notaru se savjetuje da osigura mjere koje se primjenjuju u njihovoj zemlji.

U onim jurisdikcijama koje dozvoljavaju oslanjanje na treća lica, notari imaju mogućnost provođenja mjera *due diligence* oslanjajući se na informacije koje daju treća lica dozvoljena zakonom, a posebno drugi notari, dok konačnu odgovornost za poštovanje svih obaveza u vezi sa sprečavanjem pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti mora u krajnjoj liniji biti na notaru čak i kada se oslanja na treća lica.

VOĐENJE EVIDENCIJE ILI ODRŽAVANJE EVIDENCIJE

Među gore navedenim obavezama, notar mora da čuva dokumentaciju koja formalizuje usklađenost sa utvrđenim obavezama *due diligence* tokom perioda utvrđenog njihovim lokalnim propisima.

Konkretno, notari moraju čuvati sljedeću dokumentaciju za korištenje u bilo kojoj istrazi ili analizi mogućih slučajeva pranja novca ili finansiranja terorističkih aktivnosti od strane nadležnih organa:

- Kopija potrebnih dokumenata u skladu sa mjerama *due diligence*.
- Original ili kopija sa dokaznom vrijednošću dokumenata ili zapisa koji adekvatno akredituju radnje i učesnike u njima.

U tom cilju, kao dobra praksa, velika većina lokalnih propisa zemalja u vezi sa SPN/FTA navodi da se dokumentacija pribavljena primjenom mjera *due diligence* mora čuvati na optičkim, magnetnim ili elektronskim medijima koji garantuju njihov integritet, ispravno čitanje podataka, nemogućnost manipulacije i njihovo pravilno čuvanje i lokaciju.

Kao rezultat toga, notar mora osigurati zahtjeve i format za vođenje evidencije koji proizlaze iz njihovih lokalnih propisa.

U svakom slučaju, u nedostatku posebnih zahtjeva ili formata, sistem dosijea reguliranih subjekata mora osigurati adekvatno upravljanje i dostupnost dokumentacije, kako za potrebe interne kontrole, tako i za potrebe pravovremene i formalne pažnje prema zahtjevima organa vlasti.

PROVOĐENJE MJERA INTERNE KONTROLE

Notari moraju primijeniti mjere interne kontrole koje uključuju:

- uspostavljanje politika i procedura u oblasti SPN/FTA koje će biti primjenljive u njihovoj kancelariji, uključujući adekvatne procedure provjere kako bi se obezbjedili visoki standardi prilikom zapošljavanja zaposlenih;
- razvoj i održavanje stalnog internog i eksternog programa obuke zaposlenih; i
- uspostavljanje interne procedure verifikacije za samoprocjenu rada sistema.

Ove mjere interne kontrole, koje će zavisiti od rizika od pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti identifikovanog u samoprocjeni rizika i veličine i obima notarske organizacije, trebaju uključivati:

- Posjedovanje odgovarajućih sistema upravljanja rizikom kako bi se utvrdilo da li je klijent, potencijalni klijent ili krajnji korisnik PEP ili određena osoba i uključena na bilo koju od posebnih lista finansijskih sankcija (finansiranje i širenje terorističkih aktivnosti).
- Osigurati veći fokus na notarske transakcije (npr. usluge, klijenti i geografske lokacije) koje su podložnije zloupotrebama od strane perača novca.
- Osigurati periodični pregled procesa upravljanja i procjene rizika, uzimajući u obzir okruženje u kojem notar posluje i aktivnost na njihovom tržištu.
- Implementirati politike, procedure i procese za analizu klijenata zasnovanih na riziku.
- Odrediti osoblje na odgovarajućem nivou koje je odgovorno za upravljanje usklađenošću sa SPN/FTA.
- Osigurati kontinuitet programa uprkos promjenama u administraciji, sastavu ili strukturi zaposlenih.
- Usredsrediti se na usklađenost sa svim regulatornim zapisima ili drugim zahtjevima, kao i na mjere koje su donijete radi usklađivanja sa SPN/FTA i osiguranje pravovremenih ažuriranja kao odgovor na regulatorne promjene.
- Osigurati adekvatne kontrole za klijente sa većim rizikom i usluge po potrebi.
- Ugraditi stepen usklađenosti sa mjerama SPN/FTA u relevantne opise poslova zaposlenih i procjene učinka.
- Osigurati odgovarajuću obuku za svo uključeno osoblje.
- Razmotriti primjenu novih tehnologija za sprovođenje mjera *due diligence*, sve dok notar interveniše u procesu i ostaje odgovoran za donošenje konačne odluke o procjeni rizika.

Kao što smo ranije naveli, među državama članicama postoje određeni sistemi za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti u notarskom sektoru, gdje su procjena rizika sektora i razvoj politika i procedura za SPN/FTA, te obuka notara i zaposlenih u notarskim kancelarijama u nadležnosti samoregulatornih tijela, što garantuje homogenost i ujednačenost zahtjeva za primjenu ovih politika u cijelom notarskom sektoru.

Ova praksa je pokazala svoju efikasnost na nivou poštovanja obaveza u sektoru SPN/FTA, te se stoga preporučuje velika uključenost samoregulatornih tijela u ovom pogledu.

Također se preporučuje da samoregulatorna tijela budu uključena u razvoj planova obuke za notarski sektor, bilo kroz osiguranje kurseva na mreži ili na licu mjesta i uspostavljanje sistema konsultacija za notare gdje svaki notar može da riješi potencijalne sumnje u vezi sa poštovanjem obaveza SPN/FTA.

PRIJAVLJIVANJE SUMNJIVIH TRANSAKCIJA

Kako smo naveli, ova obaveza podrazumijeva da ako notar posumnja ili ima opravdane razloge da posumnja da su sredstva rezultat kriminalne radnje, ili su u vezi sa finansiranjem terorističkih aktivnosti, moraju to odmah prijaviti nadležnom organu određenom lokalnim propisima (Finansijsko-obavještajnoj jedinici (FOO) ili slično).

Ova obaveza izvještavanja se obuhvata i obavljene transakcije i na transakcije koje klijenti pokušavaju izvršiti.

Pored toga, obaveza prijavljivanja sumnjivih transakcija uključuje i zabranu dojavljivanja klijentu ili trećim licima da se takav izvještaj ili povezane informacije dostavljaju FOO ili samoregulatornom tijelu.

Zemlje su imale različite pristupe da ispune ovu obavezu u sektoru notara. Neke zemlje su usvojile model direktnog izvještavanja notara nadležnim tijelima, ali na osnovu onoga što je dozvoljeno preporukama FATF, pod uslovom da postoje odgovarajući oblici saradnje između ovih organizacija i nadležnih organa, u nekim zemljama uspostavljeni sistem SPN/FTA utvrđuje da se izvještaj podnosi samoregulatornim tijelima (vijeća ili notarske komore) i navedeno tijelo je odgovorno za prosljeđivanje istog nadležnom organu, ali bez primjene ikakvih filtera i samo uz analizu koju je izvršio notar.

Isto tako, u drugim zemljama postoje modeli u kojima, na osnovu identifikacije određenih indikatora rizika u datoj transakciji, notar mora obavijestiti o toj transakciji Jedinicu za posebnu analizu osnovanu unutar samoregulatornog tijela, koju čine stručnjaci sa iskustvom u sprečavanju pranja novca i finansiranju terorističkih aktivnosti, kako bi navedena Jedinica izvršila analizu postojanja moguće veze između nje i pranja novca ili finansiranja terorističkih aktivnosti, te odlučila o potrebi obavještavanja nadležnog organa. Stoga, sistem koji postoji na lokalnom nivou radi usklađenosti sa sistemom mora biti verifikovan.

U svakom slučaju, notari bi trebali biti svjesni zahtjeva u svojim jurisdikcijama u vezi sa obavezom neotkrivanja i/ili bilo koje obaveze da se uzdrže od transakcija za koje se sumnja da uključuju kriminalne aktivnosti. Ove obaveze, ako se provedu, mogu dovesti do ozbiljnih sankcija ako se ne provedu na odgovarajući način.

Kada zakonski ili regulatorni zahtjev zahtijeva prijavljivanje transakcija kada postoji sumnja, izvještaj se uvijek mora izraditi i stoga se ne primjenjuje pristup koji se temelji na riziku u prijavljivanju sumnjivih transakcija u ovim okolnostima.

Izvještaji o sumnjivim transakcijama nisu dio procjene rizika, već predstavljaju mehanizam odgovora, bilo samoregulatornom tijelu ili drugom nadležnom tijelu, nakon što se utvrdi sumnja na pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti.